

Utvärdering av vägledning inom det offentliga skolväsendet

Förord

Regeringen gav i Regleringsbrev 2005 Skolverket i uppdrag att utvärdera och beskriva hur studie- och yrkesvägledningen i det offentliga skolväsendet för barn, ungdomar och vuxna genomförs och organiseras. Uppdraget skall redovisas senast den 1 november 2005

Skolverket har via intervjuer, Skolverkets årliga statistik och en enkät till landets samtliga kommuner samlat in och sammanställt data om studie- och yrkesvägledning. Rapporten beskriver omfattning, inriktning och utformning av studie- och yrkesvägledningen i kommunerna. Resurser för studie- och yrkesvägledning, vägledarnas arbetsvillkor och elevernas förväntningar och erfarenheter behandlas.

Vissa brister uppmärksammas i rapporten. Kommunernas styrning av vägledningen är oftast svag och utvärderingar av verksamheten är sällsynta. Vägledarnas villkor är mycket olika i kommunerna och det finns skiftande åsikter om vilka uppgifter vägledarna skall ha. Elevernas, lärarnas och skolledarnas förväntningar på vägledarna motsvarar inte alltid vägledarnas egna uppfattningar. Endast ca hälften av landets vägledare har vägledarutbildning. Lägst andel utbildade vägledare har de fristående grundskolorna där endast 28 procent är utbildade. I mindre än hälften av kommunerna finns särskilda vägledningsresurser för särskolan. Endast 24 kommuner har översatt informationen om gymnasieval till andra språk och vägledarna upplever problem med att nå ut till föräldrar med invandrarbakgrund.

Projektgruppen som genomfört utvärderingen har bestått av Annica Thomas, projektledare, undervisningsråden Johanna Freed, Andreas Hermansson och Mikaela Zelmerlöw samt skolrådet Lage Åström.

Per Thullberg
Generaldirektör

Annica Thomas
Projektledare

Innehåll

Sammanfattning	4
Bakgrund	8
Uppdraget	8
Studie- och yrkesvägledning i styrdokumentet	8
Syfte och avgränsning	9
Genomförande	10
Kommunbesök och intervjuer	10
Enkät till kommuner	10
Statistik	11
Studie- och yrkesvägledningen idag	12
Skolverkets utredningar	12
Aktuella studier	14
Resultat	20
Statistik över studie- och yrkesvägledare	20
Organisation och styrning	23
Förändringar	26
Vägledarnas arbete	26
De som ska vägledas	32
Avslutning	35
Bilaga	38
Enkät	38

Sammanfattning

I samhällsdebatten beskrivs studie- och yrkesvägledning ofta som ett redskap både för att skapa tillväxt i samhället och ett bättre liv för den enskilde. Till följd av samhällsutvecklingen talas det i vägledningslitteraturen om en *ny vägledarroll* och till och med om ett *paradigmskifte* inom vägledningen. Samtidigt visar aktuell forskning att vi vet ganska lite om hur vägledarnas arbete organiseras och genomförs och om vilka förväntningar och krav som elever och vuxenstuderande har på vägledning.

Skolverkets uppdrag

Skolverket fick i Regleringsbrev för 2005 regeringens uppdrag att beskriva och utvärdera hur studie- och yrkesvägledningen i det offentliga skolväsendet för barn, ungdomar och vuxna genomförs och organiseras i kommunerna.

Via intervjuer, Skolverkets årliga statistik och en enkät till landets samtliga kommuner kommer följande frågeställningar att belysas i denna rapport:

- Vilken omfattning, inriktning och utformning har studie- och yrkesvägledningen i kommunerna?
- Hur styrs studie- och yrkesvägledningen och hur mycket resurser avsätts?
- Vilka konsekvenser får detta för studie- och yrkesvägledarna och dem som ska vägledas?

Tidigare studier som Skolverket gjort har visat att studie- och yrkesvägledningen inte alltid lever upp till styrdokumentens intentioner, då eleverna saknar överblick över hur både utbildningsvärld och arbetsliv är organiserat. En starkt bidragande orsak till denna bild har förklarats med att intentionerna bakom det mål- och resultatstyrda systemet ännu inte övergått till en fungerande praktik.

Stora skillnader mellan och inom kommuner

Denna studie visar att studie- och yrkesvägledningen skiljer sig åt mellan landets kommuner, mellan skolformer och mellan skolor beroende på kommunens och skolornas ambition. Enligt Skolverkets statistik för år 2004 ansvarar vägledare på grundskolan för mellan 452 och 593 elever och vägledarna i gymnasieskolan för i genomsnitt 479 elever. Flest elever ansvarar vägledare i fristående skolor för. I fristående grundskolor ansvarar vägledare för 825 elever och i fristående gymnasieskolor har vägledare i genomsnitt 1 164 elever per heltidstjänst.

Andelen vägledare som har vägledarutbildning varierar också mellan kommuner och skolform. De kommunala skolorna har betydligt fler utbildade vägledare än de fristående skolorna och gymnasieskolorna fler utbildade än grundskolorna.

Studien tyder på att kommunernas styrning av studie- och yrkesvägledningsverksamheten är relativt svag. Drygt hälften av kommunerna, 52 procent, har en kommunal samordning av studie- och yrkesvägledningen.

Resurser för studie- och yrkesvägledning

Den nationella statistiken tyder på att elevernas socioekonomiska sammansättning till viss del återspeglar sig i skolornas tillgång till vägledning. Grundskolor med en relativt hög andel högutbildade föräldrar har statistiskt sett något lägre tillgång till studie- och yrkesvägledaresurser. Och ju högre andel av eleverna som är födda utomlands, desto större tillgång till vägledning.

Alla kommuner öronmärker inte pengar för vägledning och endast en liten del tilldelar resurser efter elevsammansättning. Resurser till studie- och yrkesvägledning i grundskolan fördelas i större utsträckning efter schablon än efter elevsammansättning. Enligt Skolverkets statistik är de kommuner där resurser tilldelas efter elevsammansättning kommuner som har en högre andel elever som inte tas in på gymnasieskolan.

Enligt styrdokumenten ska elever med funktionshinder särskilt uppmärksammas och vägledningen utformas så att elever som behöver särskilt stöd och hjälp får detta. I mindre än hälften av kommunerna finns särskilda vägledningsresurser för särskolan. Det är nästan lika vanligt att särskolans elever får vända sig till grundskolan eller gymnasieskolans vägledare eller att lärarna i särskolan sköter vägledningsuppgifterna.

Allt fler elever har utländsk bakgrund vilket ställer andra krav på studie- och yrkesvägledningen. Allt från att information finns tillgänglig på andra språk än svenska till att det finns olika sätt att förhålla sig till ungas framtid. Yrken värderas olika i olika kulturer och det svenska sättet att unga själva bestämmer sina yrkesval är inte en självklarhet i alla kulturer. Av studien framgår att vägledare upplever problem med att nå ut till föräldrar med invandrarbakgrund. Endast 24 kommuner uppger i enkäten att de har översatt informationen om gymnasievalet till andra språk. Över hälften använder tolk för att informera om barnens val till gymnasiet och på många skolor är det modersmåls lärare som används som tolkar.

Det hör till ovanligheterna att kommunerna ställer krav om att tillhandahålla vägledare vid upphandling av utbildningar för vuxna. Endast enstaka fristående skolor utnyttjar befintliga möjligheter att teckna avtal för att använda kommunens vägledare.

Cirka hälften av kommunerna har omorganiserat sin studie- och yrkesvägledning under de senaste 5 åren. Många kommuner som omorganiserar gör det utan koppling till någon utvärderingsinsats.

Vägledarnas arbetsvillkor

Majoriteten av landets vägledare finns ute på en skola, arbetar i en skolform och har en rektor som chef. Det finns också kommuner där vägledarna har sin hemvist centralt tillsammans med andra vägledare och reser runt till flera skolor. Andra har en samordnare eller chef centralt men har sin hemvist på en skola. Enligt vägledarna finns det för- och nackdelar med samtliga alternativ.

Att vara stationerad på en skola har fördelen att man som vägledare alltid finns på plats, känner sina kollegor och eleverna. Till nackdelarna hör att vägledaren ofta får syssla med annat än vägledning.

Vägledare som har sin hemvist centralt i kommunen hör som framgår ovan till ovanligheterna. De vägledare vi mött som är placerade centralt, menar att det finns en rad fördelar med detta, som exempelvis att yrkesrollen stärks, att det är tydligt definierat vad som är vägledarnas uppgift, att det är kompetenshöjande att regelbundet träffa andra vägledare och att de nu slipper marknadsföringen av gymnasieskolan. Nu kommer istället eleverna i fokus – inte lojaliteten mot skolan. Många vägledare upplever dessutom att de har mer tid för samtal med eleverna när de inte måste sköta en rad andra uppgifter på skolan.

Men det finns också nackdelar. Man kan ha en tjänst på flera skolor och riskerar att aldrig riktigt lära känna eleverna och personalen på skolan. Det kan lätt bli en balansgång mellan att glömmas bort och att få för mycket att göra. Trots nackdelarna önskar man inte återgå till det gamla.

Vägledare i komvux finns oftare än grundskole- och gymnasievägledarna placerade centralt vilket troligen kan förklaras med att de arbetar på centrala vägledningscentrum.

Elevernas förväntningar på och erfarenheter av studie- och yrkesvägledning

Kompetenskraven i arbetslivet tenderar att bli mindre tydliga. Dagens arbetsmarknad ställer högre krav på personlig kompetens och möjligheterna till arbete och yrkesalternativ har blivit allt fler efter en utbildning – samtidigt som en bestämd utbildning inte självklart leder till ett givet yrke.¹

I studien har intervjuer gjorts med elever som står inför sitt gymnasieval, elever som går sin sista termin på gymnasiet och vuxna som återupptagit sina studier. Påfallande är att majoriteten av eleverna har en vag bild av vad de vill göra efter skolans slut. Många har valt teoretiskt inriktade program för att ha en så bred bas som möjligt att utgå ifrån. Det hör till ovanligheterna att eleverna i sin undervisning fått bilder av högre studier och arbetsliv. Endast ett fåtal av eleverna känner till att de kan gå yrkesförberedande program och med vissa kompletteringar läsa vidare på universitet och högskola.

För eleverna som intervjuats i studien har vägledarna en viktig funktion. Viktigast för eleverna är att vägledaren är kunnig och kan ge svar på de frågor eleverna har, att vägledarna finns på plats och att de helst känner igen eleverna så att de slipper börja om från början i varje möte.

Dagens studie- och yrkesvägledare möter människor med olika bakgrund och förväntningar som vill ha tillgång till vägledning i olika skeden i livet. Förväntningarna på vägledarna är stora samtidigt som man i de flesta kommuner inte har satt upp

¹ Validering m.m – fortsatt utveckling av vuxnas lärande. Ds 2003:23.

Skolverket

7 (46)
Dnr 2004:03201

och definerat mål för vägledning och därmed inte heller kan garantera tillgång till kvalificerad studie- och yrkesvägledning.

Bakgrund

Dagens studie- och yrkesvägledare arbetar under andra villkor än för bara några årtionden sedan. Forskare och debattörer talar om en ny vägledarroll till följd av omvärldsförändringar som arbetsmarknadens krav och utformning, den nya informationstekniken och ett mer mångkulturellt samhälle.

Förändringar har också skett i skolans värld. En ökad decentralisering har givit kommunerna större frihet att utforma vägledningens organisation och innehåll. Utbildningssektorn erbjuder allt fler valmöjligheter med ett växande antal fristående skolor och därmed ökad konkurrens mellan kommunala skolor.

I stort sett alla elever, 98 procent går idag vidare till gymnasieskolan. Spännvidden är stor mellan de elever som är studiemotiverade och har goda studieresultat och de mindre studiemotiverade med låga resultat. En stor del av dessa, 25 procent, avslutar sin gymnasieutbildning utan att erhålla slutbetyg. Detta innebär också nya förväntningar och krav i mötet med studie- och yrkesvägledarna.

Förväntningarna på vad vägledarna ska åstadkomma är stora. De utstakade vägar som äldre generationer unga kunde slå in på är inte längre lika givna. Det handlar snarare om att skapa sina egna mål i en osäker och föränderlig värld där villkoren snabbt förändras. Idag talar vi om ett livslångt lärande och behovet av återkommande vägledning under olika utbildnings- och arbetsfaser. Vägledning benämns allt oftare som karriärvägledning och ses som en viktig komponent när vuxnas erfarenheter och kunskaper ska valideras.

På listan över vad vägledarna förväntas åstadkomma finns allt från att bidra till att öka effektiviteten på arbetsmarknaden genom att främja sökande efter arbete, förbättra effektiviteten inom utbildningssystemet – bl.a. genom att förbättra genomströmningen och minska antalet studieavbrott- till att stödja missgynnades och lågutbildades integration på utbildningsmarknaden.

Samtidigt som kraven och förväntningarna ökar visar aktuell forskning att vi vet relativt lite om hur betingelserna ser ut för studie- och yrkesvägledarna och vilken roll de spelar för barn, unga och vuxna i deras studie- och yrkesval.

Uppdraget

Regeringen har i Regleringsbrev 2005 givit Skolverket i uppdrag att beskriva och utvärdera hur studie- och yrkesvägledningen i det offentliga skolväsendet för barn, ungdomar och vuxna genomförs och organiseras i kommunerna.

Studie- och yrkesvägledning i styrdokumentet

Det offentliga skolväsende har skyldighet att erbjuda studie- och yrkesvägledning och enligt skollagen (1985:1100) 2 kap 6 § ska studie- och yrkesvägledare ha en utbildning som är avsedd för sådan verksamhet. Den som inte uppfyller dessa krav får anställas för studie- och yrkesorientering för högst ett år i sänder.

I Lpo 94 heter det att studie- och yrkesvägledaren ska informera och vägleda eleverna inför den fortsatta utbildningen och yrkesinriktningen och att möjligheterna för elever med funktionshinder särskilt ska uppmärksammas. Vägledarna ska också vara till stöd för den övriga personalens studie- och yrkesorienterade insatser.

Lärarna ska bidra med underlag för elevernas val av fortsatt utbildning och medverka till att utveckla kontakter med omvärlden, bl.a. arbetslivet.

Rektorn har ett särskilt ansvar för att samverka mellan skolan och arbetslivet utvecklas så att eleverna får konkreta erfarenheter av betydelse för deras val av fortsatt utbildning och yrkesinriktning. Studie- och yrkesvägledningen ska vidare organiseras så att eleverna får vägledning inför de olika val som skolan erbjuder och inför fortsatt utbildning. När det gäller gymnasieskolan har rektorn dessutom ansvar för att varje elev ges stöd vid arbetsplatsförlagd utbildning och senare vid utslussning till arbetslivet.

Enligt Lpf 94 ska personalen efter en av rektor gjord arbetsfördelning bidra med underlag för elevernas val av utbildning och yrke, informera och vägleda eleverna inför deras val av kurser, fortsatt utbildning och yrkesverksamhet samt motverka sådana begränsningar i valet som grundar sig på kön och på social eller kulturell bakgrund. Vidare ska personalen i information och vägledning utnyttja de kunskaper som finns hos eleverna, hos personal och i samhället utanför skolan och i undervisningen utnyttja kunskaper och erfarenheter från arbets- och samhällsliv som eleverna har eller skaffar sig under utbildningens gång.

Personalen ska också utveckla kontakter med universitet och högskolor samt med handledare och andra inom arbetslivet som kan bidra till att målen för undervisningen nås. I utbildningen ska kontakter med det omgivande samhället och dess arbets-, förenings- och kulturliv utnyttjas till att presumtiva elever får information om skolans utbildningar.

Syfte och avgränsning

Syftet med denna studie är att beskriva och utvärdera hur studie- och yrkesvägledningen i det offentliga skolväsendet för barn, ungdomar och vuxna genomförs och organiseras i kommunerna.

Följande frågeställningar kommer att belysas i rapporten:

1. Vilken omfattning, inriktning och utformning har yrkesvägledningen i kommunerna?
2. Hur styrs studie- och yrkesvägledningen och hur mycket resurser avsätts?
3. Vilka konsekvenser får detta för studie- och yrkesvägledarna och dem som ska vägledas?

Genomförande

Utvärderingen bygger på en enkät till landets kommuner och Skolverkets årliga statistik. För att få underlag till kommunenkäten genomfördes inledningsvis intervjuer med personal och elever i fyra kommuner.

Kommunbesök och intervjuer

De fyra kommuner som ingår i studien organiserar och genomför sin studie- och yrkesvägledning på olika sätt.

Traditionell organisation – där vägledarna finns placerade ute på sina skolor med respektive rektor som chef. En av vägledarna i kommunen är samordnare för vägledarna och kallar till gemensamma möten några gånger per termin. Kommunen tillhör de kommuner i landet där invånarna har högst utbildningsnivå.

Central organisation – kommun som under senare tid gjort stora förändringar i vägledningsorganisationen och idag har en chef centralt i kommunen. Kommunen har en stor andel höginkomsttagare men utbildningsnivån är förhållandevis låg.

Storstad – en kommun som nyligen genomfört en stor omorganisation där alla vägledare fått söka om sina tjänster. Vägledarna för grund- och gymnasieskolan har en gemensam chef och är placerade centralt i kommunen en del av sin tid. Varje vägledare tjänstgör på flera skolor.

Glesbygdskommun – med relativt hög arbetslöshet. Vägledarna finns ute på sina skolor med respektive rektor som chef. Centralt i kommunen finns en samordnare som håller i ett nätverk för vägledarna.

Gruppvisa intervjuer har gjorts efter en öppen intervjumall med skolchef, chef/samordnare för vägledningen, vägledare, skolledare, lärare och elever i års kurs nio, gymnasieskolans år tre och komvux.

Intervjuerna i de fyra kommunerna väckte ytterligare frågor om under vilka betingelser vägledare arbetar i skolor där många elever inte når målen och vilken roll studie- och yrkesvägledning spelar för dessa elever. För att ytterligare få underlag för enkäten besöktes en skola i en storstadsförort där 40 procent av eleverna inte når målen. Ca 80 procent av eleverna på skolan har invandrarbakgrund. Skolans studie- och yrkesvägledare och ett tiotal elever som stod inför sitt gymnasieval intervjuades.

Enkät till kommuner

En enkät skickades ut till landets samtliga kommuner. Enkäten ställdes till skolförvaltningen centralt i kommunen tillsammans med ett foljebrev där mottagaren ombads distribuera enkäten till den person/personer som handhar studie- och yrkesvägledningen i kommunen. I större kommuner kan uppgiften vara fördelad på flera personer medan det i mindre kommuner kan handla om en och samma person. Frågorna i enkäten omfattade verksamhet inom grundskola, gymnasieskola, komvux, sfi och särskolan.

Enkäten innehöll frågor kring följande fyra frågeområden;

- Organisation och styrning
- Förändringar
- Vägledarnas arbete
- Eleverna

Vi vet sedan tidigare att kommunernas organisation ser väldigt olika ut och därför är de frågor som ställs i enkäten av övergripande karaktär. Allt för detaljerade frågor skulle göra enkäten alltför omfattande och tidskrävande att besvara, vilket troligen skulle påverka svarsfrekvensen negativt.

Av landets 290 kommuner svarade 254 eller 88 procent på enkäten vilket får ses som en hög svarsfrekvens.

Statistik

Under de senaste två åren 2003 och 2004, har Skolverket samlat in statistik om antalet elever per heltidstjänstgörande vägledare, hur många vägledare som har utbildning och var vägledarna finns geografiskt och skolformsmässigt.² Det första året som statistiken samlades in var svarsfrekvensen från kommunerna låg och de uppgifter som lämnades in inte helt tillförlitliga. Detta gör det vanskligt att göra några jämförelser mellan de båda åren varför endast data från 2004 använts i denna studie.

² Skolverkets statistik 2004

Studie- och yrkesvägledningen idag

Skolverkets utredningar

Skolverket har i flera utredningar uppmärksammat att styrdokumentens intentioner med studie- och yrkesvägledningen inte alltid infrias.

I en utvärdering av grundskolan 1995³ fann Skolverket att eleverna i grundskolan hade relativt liten kunskap om gymnasieskolan och tänkbara valalternativ. Eleverna hade också en begränsad kunskap om hur den utbildning som fanns är relaterad till olika yrken samt en begränsad kunskap om några vanliga och ofta diskuterade arbetsmarknadsfrågor. Författarna tolkar detta som att eleverna troligen saknade överblick över hur utbildningsvärld och arbetsliv är organiserat.

Några år senare visar en annan utredning att det fortfarande finns brister. I *Skolverkets kvalitetsredovisning 2001*⁴ framkom att verksamhetsrepresentanter så väl som elever, föräldrar och vuxenstuderande upplever att mängden information gör att det är svårt att orientera sig och sortera. Utredarna menar att det bland intressenter och aktörer ofta saknas kunskap dels om systemet som sådant, dels om hur de olika delarna relaterar till varandra och till den övergripande idén. En starkt bidragande orsak till denna bild tror man kan förklaras med att intentionerna bakom det mål- och resultatstyrda systemet ännu inte övergått till en fungerade praktik.

En kunskapsöversikt⁵ som Skolverket nyligen gjort kring ungdomars föreställningar, kunskaper och handlande visavi val av utbildning och arbete, visar att det i hög grad saknas kunskap om hur olika grupper av ungdomar orienterar sig, handlar och väljer inom utbildningssystemet och i övergångar till arbetslivet. Kunskap saknas också om hur ungas kunskaper, tolkningar och handlande vävs ihop i studie- och yrkesvalsprocessen samt vilket stöd som erbjuds dem i valsituationer.

Enligt Skolverkets statistik når elever med rörelsehinder målen i grundskolan lika bra som övriga elever. Trots detta hamnade två tredjedelar av dessa elever på gymnasieskolans individuella program enligt en studie⁶ av elever med rörelsehinder. Resultaten väcker frågor om vilken roll vägledarna spelat och vilka valmöjligheter de kunnat erbjuda eleverna.

I dag går 98 procent vidare till det idag tre-åriga gymnasiet. Skolverkets statistik visar att fler än var tionde elev av dem som gick ut årskurs nio våren 2005 inte var behörig till gymnasieskolans nationella program – något som också får konsekvenser för vägledarnas arbete.

³ Utvärdering av grundskolan 1995 – UG 95. Studie- och yrkesorientering Årskurs 9, Skolverket 1997

⁴ Information och kommunikation – nyckelfrågor i skola och barnomsorg, Skolverket 2002

⁵ Ungdomars utbildnings- och yrkesval – i egna och andras ögon. Skolverket 2004

⁶ Tre magiska G:n, Skolverket 2001

I en annan aktuell undersökning där Skolverket följt upp ett bidrag avsett att rekrytera kortutbildade vuxna till studier, berättar vägledare i intervjuer om dilemmat med att hamna i en myndighetsroll i vägledningssituationen, när de ska ta ställning till studerandes möjligheter att få bidrag⁷.

Skolverket har över åren i en rad olika studier visat på svårigheter med att ge elever möjlighet till PRAO- Praktisk arbetslivsorientering och APU – Arbetsplatsförlagd utbildning.^{8 9}

Vuxenutbildningen brukar beskrivas som ett verktyg för tillväxt. Den kommunala vuxenutbildningen har som uppgift att skapa förutsättningar för ett livslångt lärande. För att detta ska bli möjligt krävs möjlighet till ett flexibelt lärande så att studerande ska kunna studera utifrån sina egna förutsättningar. Utvärderingar som Skolverket och andra gjort visar att studie- och yrkesvägledning och individuella studieplaner upplevs ha en positiv påverkan på den personliga utvecklingen för vuxenstuderanden.¹⁰

Men även på vuxensidan finns det studier som väcker frågor kring vägledningens funktion. En utvärdering av Kunskapslyftet¹¹ visar att det inte var ovanligt att personer med funktionshinder tvingades avbryta sina studier. De vanligaste anledningarna var att studietakten var för hög, att hjälpmedel saknades eller kom för sent och att det inte fanns utrymme för individuella lösningar. Det bör tilläggas att även andra än personer med funktionshinder upplevde att studietakten var för hög.

Skolverkets studier visar således att kommunernas arbete med studie- och yrkesvägledning har uppvisat brister över en längre tid.

⁷ Opublicerad rapport. Regeringsuppdrag – Uppföljning av rekryteringsbidrag 2005.

⁸ Samverkan Skola Arbetsliv – Gymnasieelevernas kunskaps- kompetensutveckling under de arbetsplatsförlagda delarna av utbildningen. Intern rapport Skolverket 2000.

⁹ Stern, P; Konsekvenser av att omfattningen av praktisk arbetslivsorientering i grundskolan inte längre är nationellt reglerad - - höstterminen 1997. Skolverket 1997.

¹⁰ Vuxenutbildning. Kunskapsläge och Skolverkets roll 2004. Skolverket.

¹¹ Kunskapslyftet – Ett lyft för själen. G Nordström och K Bengtsson-Sandberg, Rapport 2:2004. Encell.

Aktuella studier

Att arbeta som studie- och yrkesvägledare

För att få en bild av de villkor som studie- och yrkesvägledare arbetar under idag har vi också gjort nedslag i aktuell forskning och litteratur om studie- och yrkesvägledning. Författarna i den litteratur som använts lyfter fram en rad olika trender och tendenser som de menar påverkar vägledningen så som exempelvis en ökad decentralisering som ger kommunerna större frihet att utforma vägledningens organisation och innehåll. Utbildningssektorn tillhandahåller allt fler valmöjligheter samtidigt som antalet fristående skolor växer och konkurrensen ökar mellan kommunens skolor. Arbetsmarknaden förändras genom bl.a. internationalisering och ny teknologi och kompetenskraven i arbetslivet tenderar att bli mindre tydliga. Många arbetsgivare efterfrågar abstrakta kompetenser som social kompetens, självständighet och flexibilitet¹².

Det talas också om ett paradigmskifte och att vägledarna som en följd av förändringarna i samhällsstrukturen måste inta ett mer "holistiskt" synsätt som innefattar individens hela person och situation¹³. Forskare som studerat mötet mellan vägledare och väggledda efterlyser ett mer processororienterat och aktiverande arbetssätt. Denna, som forskarna uttrycker det, nya vägledarroll, kräver nya metoder och verktyg¹⁴.

Under 90-talet har trenden varit att samla vägledarna i särskilda centra som vägledningscentra, Infotek och så kallade lärcentra för att koncentrera vägledningen och exponera information på ett annat sätt än tidigare. Dessa förändringar har resulterat i en utveckling av Internetverktyg och utökad självservice.

Men mycket tycks också bestå – i en intervjustudie med vägledare och elever fann Lovén och Dresch 2003, att vägledarrollen visserligen förändrats men inte lika mycket som forskarna förväntat sig. De flesta arbetsuppgifter och arbetsrutiner ser likartade ut och många frågeställningar och funderingar från elever har inte förändrats över tid.

Några av de förändringar som framkom i studien är att det finns fler valalternativ vilket ökar behoven av vägledning och att Internet ger större tillgång till information. Vidare nämns svårigheten för vägledare och elever att skilja mellan information och marknadsföring. Konkurrensen mellan skolor upplevdes också som problematisk för vägledarna, som tycker att det är svårt att inta en opartisk roll.

¹² Dresch, J & Loven, A (2003) Vägledning i förändring – om omvärldsförändringar och dess betydelse för vägledning. Malmö: Malmö högskola.

¹³ Exempelvis Peavy, 1996 och Collin & Watts, 1996

¹⁴ Se fotnot 9

Vägledarna upplevde också att den ökade andelen elever med annat modersmål än svenska har inneburit nya problemställningar och nya arbetssätt för vägledarna. Dagens elever upplevdes också som mindre mogna att ta sällning till sin framtid och mindre benägna att själva söka information, den nya tekniken till trots.

Intresset för vägledning är stort i Europa. Nyligen har sammanlagt 36 länders system och politik för vägledning kartlagts och analyserats av OECD, Världsbanken och EU-kommissionen.¹⁵ Vägledning eller karriärvägledning som man talar om i dessa sammanhang, antas spela en nyckelroll för att få arbetsmarknaden att fungera bättre och för att utbildningssystemet ska nå sina mål. Enligt OECDs rapport ligger utmaningen i att gå från att hjälpa studerande att välja ett arbete eller en kurs mot att istället hjälpa till att på ett bredare sätt utveckla individens förmåga att ta ansvar för och förvalta sin karriärutveckling.

Utbildningen till studie- och yrkesvägledare har relativt nyligen varit föremål för två statliga utredningar, *Att lära och leda (SOU 1999:63)* och *Karriärvägledning.se.nu (SOU:2001:45)*. Båda utredningarna kommer fram till att det behövs en specifik och professionell utbildning för skolväsendets studie- och yrkesvägledning. Utredningarna föreslår att det även fortsättningsvis ska finnas en yrkesexamen för studie- och yrkesvägledare och att denna ska utgöra ett krav för tillsvidareanställning som vägledare i skolväsendet.

Ett sätt att möta behov av vägledning i framtiden skisseras i betänkandet *"Karriärvägledning.se.nu"*. Här diskuteras en kommunal plattform för vägledning. Alla kommunens vägledningsinsatser ska samlas under ett tak i ett gemensamt center. Självservice bör uppmuntras samtidigt som kvalificerad vägledning erbjuds.

Gymnasiekommittén framhåller i sitt slutbetänkande vikten av en väl fungerande vägledning i både grundskolan och gymnasieskolan som en nödvändig förutsättning för att eleverna ska ha möjlighet att göra väl underbyggda val både inför och under sin tid i gymnasieskolan. (SOU 2002:120)

Som framgår av studierna ovan är förväntningarna och kraven på vad studie- och yrkesvägledarna ska åstadkomma inom en rad olika områden stora och av mångskiftande karaktär samtidigt som det inte finns någon entydig bild av vad vägledningen faktiskt är och vilka kunskaper som behövs för denna uppgift.

Ytterligare ett sätt att få kunskap om vägledarnas villkor är att titta närmare på hur unga människor idag ser på studier och arbetsliv.

Ungdomars syn på studier och arbetsliv

De elever som studie- och yrkesvägledarna möter i sitt arbete har andra erfarenheter, förväntningar och krav än tidigare. De utstakade vägar som äldre generationers unga kunde slå in på är inte längre lika givna. Idag handlar det snarare om att skapa sina egna mål i en osäker och föränderlig värld där villkoren snabbt förändras.

¹⁵ Watts, 2004, Watts & Sultana 2003 – Skolverkets sammanfattning.

Ungdomar är inte någon enhetlig grupp. Var i landet man bor, socioekonomiska förhållanden, etnicitet och kön har stor betydelse för hur unga ser på sitt liv och sin framtid och hur den gestaltar sig. Skillnader i ungas livsbetingelser skiljer sig dessutom alltmer åt. Trondman och Nihad har i sin forskning visat att det skett en polarisering inom flera områden som exempelvis mellan dem som har arbete och dem som inte har arbete och mellan dem som genom högre utbildning finner vägar till arbetsmarknaden och dem som inte slutför ungdomsskolan och i stor utsträckning riskerar att bli arbetslösa och marginaliserade.¹⁶

Attitydundersökningar som bl a Skolverket¹⁷ och Ungdomsstyrelsen gjort visar att dagens unga ser ljus på framtiden och har höga ambitioner. Enligt undersökningarna är flickorna mer ambitiösa och framåt än pojkarna. Flickorna har höga mål och vill resa, utveckla sig själva och göra karriär samtidigt som de behållit de traditionellt kvinnliga värderingarna och vill ha familj och barn. Men flickorna är också mer stressade än pojkarna som tar det lugnare och är mer bundna till det invanda.

Ungdomars etablering i arbetslivet kommer allt senare i livet. Detta beror dels på frivilliga val – som att arbeta jämsides med studierna för att tjäna extra pengar eller jobba för att få ihop pengar till en utlandsresa, dels på en ofrivillig utsatthet för arbetslöshet och tillfälliga jobb. Arbetslivet och inträdet i arbetslivet har också ändrat karaktär. Den mer fasta etableringen sker allt senare, samtidigt som många unga tillbringar en relativt lång period på en ”ungdomsarbetsmarknad”. Unga finns under en längre tid än tidigare på en arbetsmarknad som utmärks av en stor del andel deltidsarbeten, relativt sett okvalificerade arbeten och relativt höga inslag av arbetslöshet. En annan trend på ungdomars arbetsmarknad är att andelen som betecknas som ”inaktiva” – de unga som inte har något arbete och som heller inte aktivt söker arbete har ökat under det senaste decenniet.

Ungdomar har olika förväntningar och krav på sitt framtida yrkesliv. Unga som har föräldrar med längre utbildning visar större tilltro – en det-fixar-sig-inställning¹⁸, jämfört med unga med föräldrar som har kort utbildning, vilka i högre grad värderar trygghet. De som går på studieförberedande program ser mera ljus på framtiden än de ungdomar som går ett yrkesförberedande program.¹⁹

¹⁶ Trondman, M & Nihad, B m.fl (2001) Varken ung eller vuxen: ”Samhället idag är ju helt rubbat” Stockholm Atlas.

¹⁷ Skolverkets attitydundersökning, 2003.

¹⁸ Ungas syn på arbete. En fördjupning av Ungdomsstyrelsens Attityd- och värderingsstudie 2003.

²⁰ Ungdomars utbildnings- och yrkesval – i egna och andras ögon. (2004) Skolverket.

²¹ Se fotnot 11

Ungdomar och studie- och yrkesvägledning

Studie- och yrkesvägledare möter således elever med skilda värderingar, behov och beteenden. Dresch och Lovén²⁰ konstaterar i sin forskning att vägledare därför måste utveckla nya arbetsformer och nya verktyg. Särskilt behöver vägledarnas kompetens i att kartlägga behov och erbjuda olika former av stöd och vägledning utvecklas. Många av ungdomarna med etniska och kulturella rötter utanför Sverige upplevs av vägledarna som mycket arbetskrävande. Processen att nå dessa elever, är enligt författarna, längre och kräver ett mer intensivt och personligt nära arbete.

Utifrån idén om det rationella valet förväntas den som ska välja också veta något, såväl om det valda som om det som väljs bort. Tänkbara kunskaper och erfarenheter inom detta område skulle kunna handla om inriktningar på olika utbildningsprogram, vilka möjligheter som finns att studera i andra länder, vilka framtidsvägar som är möjliga, hur utbildning och arbete hänger ihop, vilka arbeten som finns, vad man gör i olika arbeten, hur reglerna ser ut (för övergångar, tillträden, urval och olika examina) och hur det ekonomiska studiestödet är utformat.

Det finns inte mycket kunskap om vad ungdomar vet om detta²¹. Men det finns studier som visar att många elever känner sig osäkra både inför och efter sina val till gymnasieskolan^{22 23}. Enligt forskarna gäller detta framförallt elever på studieförberedande program, flickor och elever med två föräldrar födda utom Norden. Men elevernas osäkerhet inför gymnasievalet minskar ju mer erfarenheter de har av yrket som de vill utbilda sig för. Inblickar i arbetslivets realiteter är viktiga för eleverna. I en studie undersöktes vad som är viktigt inför val.²⁴ Flickor i undersökningen tycker att samtal med vägledare och besök på skolor är viktigare än vad pojkar tycker. Endast en av tio tycker att kompisar har påverkat dem. Sex av tio elever upplever vägledarsamtalen som mycket värdefulla.

Det finns också stora skillnader i synen på hur unga ser på fortsatt utbildning, allt från att utbildning kan vara ett verktyg för att nå ett bestämt mål till att utbildning kan vara en självklar del av en identitetsskapande process. *”Att läsa vidare är stressande i sin självklarhet för akademikereleverna, ett alternativ för arbetareleverna och en chans för invandrareleverna.”*²⁵

I Skolverkets utvärdering av grundskolan 1995²⁶ ställdes frågor om vilket stöd som erbjuds ungdomarna i valprocessen och hur de värderar detta samt vem de fick mest hjälp av inför valet till gymnasieskolan. Svaren skiljde sig åt mellan elever från

²² Henryson, Lennart (1994). SYO-kulturer i skolan: elever och skolpersonals uppfattning av studie-, yrkes- och arbetslivsorientering på några högstadieskolor i Stockholm. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.

²³ Lovén, A (1990) Kvalet inför valet. Om elevers förväntningar och möten med vägledare i grundskolan. Lärarhögskolan i Malmö: Lärarhögskolan.

²⁴ Borglund, Louise (2002) Vägvalet 2002 – en undersökning om ungdomars gymnasieval. Stockholm. Greycells Communication ab.

²⁵ Se fotnot 24

²⁶ Utvärdering av grundskolan 1995. (UG -95) Skolverksrapport 126. Skolverket.

olika socialgrupper. Elever från socialgrupp ett anger i högre grad föräldrarna som de som hjälpt dem mest, medan elever från socialgrupp tre i högre grad anger skolans vägledare. Skolkamrater och lärare spelade enligt samma undersökning liten roll.

Får ungdomar professionell vägledning?

Utbildningsväsendets omfång och komplexitet, förändringar av utbildningssystem, informationsflödet, medlemskapet i EU och den globaliserade utbildnings- och arbetsmarknaden ställer stora krav på skolor att tillhandahålla god vägledning. Eleverna behöver stöd för att se konsekvenserna av sitt utbildningsval. I vilken mån unga kommer i åtnjutande av samhällets stöd varierar beroende på organisation, ekonomiska resurser och personell kompetens inom området.

I *Skolverkets nationella kvalitetsgranskningar 2001-2002*²⁷ och i *Skolverkets lägesbedömning 2003*²⁸ har kritik riktats mot den bristande omfattningen av den studie- och yrkesvägledande verksamheten liksom mot dess innehåll och de kraftiga variationer som framkommer mellan skolor och kommuner. Studierna visar också att endast hälften av landets vägledare har vägledarutbildning och att tjänster dras in.

Forskning från slutet av nittiotalet visar att det vanligaste förekommande syoinslaget i undervisningen enligt elever i årskurs 9 är att studie- och yrkesvägledaren kommer till klassrummet för information och undervisning. I samma studie uppger 60-70 procent av eleverna att lärarna aldrig eller bara någon enda gång under läsåret genomfört någon form av studie- och yrkesorienterade inslag i undervisningen. Lärarna delar dock inte denna bedömning.

Gunnel Lind²⁹ har i sin forskning visar att samtalen med vägledaren vilar på en bas av livsfrågor och funderingar av existentiell natur – om framtiden, att klara sig, få ett bra liv etc. Andra studier³⁰ visar att eleverna förväntar sig ökad självkänedom och nya perspektiv. Förväntningar, som enligt studierna inte infriades.

Skolverkets utvärdering av grundskolan, UG 95 ger en bild av vägledaren som ensam ansvarig om både information och vägledning. Elever och vägledare i utvärderingen hade olika uppfattning av samtalen. Men ju fler samtal eleverna haft med vägledaren inför sitt val desto mer lika vägledarna blir de i sina bedömningar av samtalens innehåll. De elever som haft flest samtal med studie- och yrkesvägledaren tenderar att skatta sin förmåga att beskriva sig själva i förhållande till vald utbildning högre än de som haft få samtal.

²⁷ Skolverket ((2002b) Nationell kvalitetsgranskningar 2001 – 2002. Information och kommunikation – nyckelfrågor i skola och barnomsorg. Skolverkets rapport 220. Stockholm: Skolverket.

²⁸ Skolverket (2003a) Skolverkets lägesbedömning 2003. Stockholm: Skolverket.

²⁹ Lindh, Gunnel (1997) Samtalet i studie- och yrkesvägledningsprocessen. Institutionen för pedagogik, Högskolan för lärarutbildning. Stockholm.

³⁰ J, Dresch & Lovén, A (2003) Vägledning i förändring – om omvärldsförändringar och dess betydelse för vägledning.

Dresch och Loven³¹ finner i sin studie att elever på grundskolan inte tycker att informationen på Internet är till någon större hjälp och att de har behov av att diskutera informationen med vägledarna. De behöver hjälp att tolka, bearbeta, sortera och värdera information. Det finns idag en stark tilltro till digital vägledning som verktyg i vägledningsprocessen, men enligt Dresch och Loven behövs både självservice och kvalificerad vägledning. Detta poängteras också i tidigare nämnda OECD rapport.³²

Också Lind framhåller att vägledning inte bara handlar om information. Att den unga människan får svar på alla sina frågor innebär inte med automatik att hon/han också får hjälp att ta ”nästa steg i sin process”. Vägledning är något mer än att införskaffa information för att träffa val. Vägledning handlar om att bearbeta och omvandla information så att den blir till sådan kunskap som innebär att framtida konsekvenser kan övervägas. Detta i sin tur handlar om relationen mellan den sökandes kunskap om sig själv och hennes tänkbara handlingsmöjligheter.

Litteraturgenomgången tyder på att unga människor i dag behöver redskap och stöd för att kunna göra val inför framtiden men att kunskapen om hur unga ser på det stöd de får är begränsad.

³¹ Se Fotnot 30

³² Se Fotnot 14

Resultat

Statistik över studie- och yrkesvägledare

Skolverkets nationella statistik ger en övergripande uppfattning om hur kommunerna organiserar studie- och yrkesvägledningen. Under de senaste två åren 2003 och 2004, har Skolverket samlat in statistik om antalet elever per heltidstjänstgörande vägledare, hur många vägledare som har vägledarutbildning och var de finns geografiskt och skolformsmässigt.³³ Första året statistiken samlades in var svarsfrekvensen från kommunerna låg och de uppgifter som lämnades in inte helt tillförlitliga. Detta gör det vanskligt att göra några jämförelser mellan de båda åren. Siffrorna som presenteras nedan avser därför endast 2004.³⁴

Tabell 1 Studie- och yrkesvägledare – antal elever per heltidstjänst 2004

SYV – täthet, antal elever per heltidstjänst 2004	
Kommunal grundskola*	522
Fristående grundskola*	825
Kommunal gymnasieskola**	479
Fristående gymnasieskola**	1164

*Skolnivå, år 7-9

** Skolnivå, samtliga elever

Tabell 2 Studie- och yrkesvägledare – antal elever per heltidstjänst 2004 i kommunal grundskola fördelat på kommuntyp

SYV – täthet, Antal elever per heltidstjänst fördelat på kommuntyp 2004 Kommunal grundskola		
Kommungruppstillhörighet	Antal elever per heltidstjänst	Förhållande till riksgenomsnitt (%)
Storstad	553	106
Förort	542	104
Större stad	535	102
Medelstor stad	498	95
Industrikommun	496	95
Landsbygd	473	91
Glesbygd	452	86
Större övrig kommun	556	106
Mindre övrig kommun	593	113
Riket totalt	522	100

³³ Skolverkets nationella statistik 2004

³⁴ För samtliga tabeller se bilaga 1

Tabell 3 Studie- och yrkesvägledare – antal elever per heltidstjänst 2004 i kommunal gymnasieskola fördelat på kommuntyp

SYV – täthet, Antal elever per heltidstjänst fördelat på kommuntyp 2004 Kommunal gymnasieskola		
Kommungruppstillhörighet	Antal elever per heltidstjänst	Förhållande till riksgenomsnitt (%)
Storstad	543	138
Förort	372	95
Större stad	396	101
Medelstor stad	414	105
Industrikommun	335	85
Landsbygd	316	80
Glesbygd	264	67
Större övrig kommun	355	90
Mindre övrig kommun	344	
Riket totalt	479	100

Tabell 4 Procentuell andel utbildade studie- och yrkesvägledare i grundskolan 2004 fördelat på kommunal- och fristående grundskola samt på kommuntyp

Grundskola. Andel utbildade SYV (%) fördelat på kommuntyp 2004		
Kommungruppstillhörighet	Kommunal grundskola	Fristående grundskola
Storstad	60	26
Förort	62	38
Större stad	54	22
Medelstor stad	61	27
Industrikommun	57	33
Landsbygd	64	0*
Glesbygd	33	100
Större övrig kommun	39	20
Mindre övrig kommun	40	0**
Riket totalt	55	28

*Det totala antalet tjänster som beräkningen bygger på är lågt (0,5 heltidstjänst)

**Det totala antalet tjänster som beräkningen bygger på är lågt (totalt 0,05 heltidstjänst)

Tabell 5 Procentuell andel utbildade studie- och yrkesvägledare i kommunal gymnasieskola 2004 fördelat på kommuntyp

Kommunal gymnasieskola. Andel utbildade SYV (%) fördelat på kommuntyp 2004*	
Kommungruppstillhörighet Kommunalt gymnasieskola	
Storstad	85
Förort	83
Större stad	75
Medelstor stad	74
Industrikommun	63
Landsbygd	77
Glesbygd	70
Större övrig kommun	67
Mindre övrig kommun	55
Riket totalt	74

* Fristående gymnasieskolor redovisas ej i tabellen eftersom endast 81 kommuner (28 %) har rapporterat att man har elever i fristående gymnasieskola

Antalet vägledare skiljer sig mellan landets kommuner, mellan skolformer och mellan skolor beroende på kommunens och skolans ambition. I grundskolan finns exempelvis det lägsta antalet elever per vägledare, 452 stycken i glesbygdskommuner och det högsta antalet, 593 elever per vägledare i det som kallas "mindre övriga kommuner" följt av "större övriga kommuner" där varje vägledare i genomsnitt ansvarar för 556 elever.

I gymnasieskolan återfinns de flesta vägledarna i storstäderna där varje vägledare i genomsnitt ansvarar för 543 elever. Lägsta antalet vägledare i gymnasieskolan återfinns i glesbygdskommuner. Flest antal elever ansvarar vägledarna på fristående skolor för. Allra flest elever har vägledarna på fristående gymnasieskolor som i snitt har mer än dubbelt så många elever som sina kollegor på kommunens gymnasieskolor. Vägledarna på fristående skolor arbetar dessutom heltid i lägre grad än vägledarna på de kommunala skolorna.

Andelen utbildade vägledare varierar också mellan kommuner och skolform. De kommunala skolorna har betydligt fler utbildade vägledare än de fristående skolorna och gymnasieskolorna har fler utbildade vägledare än grundskolan. I genomsnitt har 55 procent av vägledarna i den kommunala grundskolan utbildning. I gymnasieskolan är andelen vägledare med utbildning väsentligt högre, 74 procent. Lägst andel utbildade vägledare har de fristående grundskolor där endast 28 procent av vägledarna i grundskolan är utbildade.

Inom kommunal vuxenutbildning finns i hela landet 363 vägledare varav 243 har vägledarutbildning och 291 har heltidstjänst.

Tabell 6 Uppgifter om studie- och yrkesvägledare från lärarregistret avseende 2004. Antal tjänstgörande individer, antal tjänstgörande individer med utbildning samt antal heltidstjänster fördelat på kommunal grundskola, fristående grundskola, kommunal gymnasieskola och fristående gymnasieskola. (Antal observationer innebär antal kommuner som svarat.)

Siffror från lärarregistret 2004		Antal observationer	Summa
Kommunal grundskola			
Antal tjänstgörande individer	282		984
Antal tjänstgörande individer med utbildning	206		537
Heltidstjänster	282		655
Fristående grundskola			
Antal tjänstgörande individer	57		135
Antal tjänstgörande individer med utbildning	28		38
Heltidstjänster	57		34
Kommunal gymnasieskola			
Antal tjänstgörande individer	227		896
Antal tjänstgörande individer med utbildning	193		665
Heltidstjänster	227		767
Fristående gymnasieskola			
Antal tjänstgörande individer	44		86
Antal tjänstgörande individer med utbildning	20		29
Heltidstjänster	44		31

Tillgång till vägledning och dess betydelse för måluppfyllelse

Det går inte att utläsa av Skolverkets nationella statistik om tillgången på professionell studie- och yrkesvägledning förbättrar elevernas studieresultat. Skolverkets statistik tyder dock på att elevernas socioekonomiska bakgrund till viss del åter speglar sig i skolornas tillgång till vägledning. Grundskolor med en relativt hög andel högutbildade föräldrar är tillgången till studie- och yrkesvägledaresurser lägre. Motsatt gäller att ju högre andel lågpresterande elever och eleverna födda utomlands skolorna har desto större tillgång till studie- och vägledare.

Organisation och styrning

Studie- och yrkesvägledning på kommunal nivå

Av enkätsvaren framgår att frågor kring studie- och yrkesvägledning inom grundskola, gymnasium, särskola och komvux i majoriteten av kommunerna hanteras under barn- och ungdomsförvaltningen eller under en nämnd för respektive skolform.

För att få en bild av vilken dignitet studie- och yrkesvägledningen tillskrivs ute i kommunerna, tillfrågades kommunerna om vägledningen togs upp i olika handlings- och verksamhetsplaner. Resultatet visade att endast 40 procent av kommunerna behandlar vägledningen i skolplanen, 31 procent i kvalitetsgranskningen och lika stor andel har kommunala handlingsplaner för verksamheten. I de fall där något beslut fattats om handlingsplanen, har detta beslut normalt fattats av en nämnd. Resultatet kan tolkas som att kommunernas styrning av verksamheten är ganska svagt utvecklad.

En närmare granskning visar att större kommuner tar upp studie- och yrkesvägledningen i sina handlingsplaner, skolplaner eller kvalitetsredovisningar. En tänkbar förklaring till detta är att större kommuner har bättre förutsättningar att ha en mer differentierad eller specialiserad förvaltningsorganisation. En annan förklaring är att större kommuner, till skillnad från mindre, genom det längre avståndet till verksamheterna har ett större behov av en central styrning.

Tre av de fyra kommuner som besökts har någon form av dokument kring vägledarnas arbete som utarbetats i samarbete med vägledare. I två kommuner har dessa dokument tagits i nämnden och i en kommun i fullmäktige. I dessa tre kommuner finns också någon form av samordnare centralt. Syftet med dokumenten är att synliggöra, förtydliga, styra upp och renodla vägledarnas arbete. Upprinnelsen till dokumenten ser olika ut i kommunerna. I en kommun var det genomförandet av ett köp-och-sälj system där vägledarna inte ville ingå, i den andra ett policy program om skola och arbetsliv och i en tredje, tillsattes en utredning för att se över studie- och yrkesvägledningen. Utredningen ledde fram till en genomgripande omorganisering av studie- och yrkesvägledningen i kommunen. Den fjärde kommunen, har inget dokument som rör vägledarnas arbete, men vägledningen finns inskriven i skolplanen som tagits fram av politiker. Kommunen driver ett utvecklingsarbete kring samverkan skola arbetsliv. I detta projekt är skolchefen och rektorerna för närvarande mest aktiva.

Central samordning

Drygt hälften av kommunerna, 52 procent, har en kommunal samordning av studie- och yrkesvägledningen. Av förstudien till enkäten framkom att kommunerna är organiserade på olika sätt och att den som är ansvarig för kommunens vägledning kan vara allt från enskilda rektorer till en chef centralt i kommunen. Den senare kan ha vitt skilda befattningar och uppgifter. Två kommuner uppger att de har ett kansli som ansvarar för vägledningen.

40 procent av kommunerna har någon typ av vägledningscentrum – en centralt placerad enhet där man erbjuder vägledningsmöjligheter. Andelen varierar mellan olika typer av kommuner. Störst är skillnaden mellan städer, 91 procent och industrikommuner, 23 procent. Verksamheterna har ofta olika organisationslösningar, personalsammansättning och ekonomiska förutsättningar men gemensamt är att de vänder sig till de kommuners invånare som är i behov av information och vägledning inför ett utbildnings- och yrkesval.

Vägledningscentrum kan ha olika inriktning och vända sig till olika kategorier. En del vände sig endast till unga eller till vuxna, andra till båda kategorierna.

Öronmärkning av resurser för studie- och yrkesvägledning

I enkäten har vi ställt frågan om det sker någon öronmärkning av resurser till studie- och yrkesvägledning i grundskolan, gymnasieskolan och komvux. Enligt enkätsvaren öronmärker inte alla kommuner pengar för vägledning och endast en liten del tilldelar resurser efter elevsammansättningen.

Resurser till studie- och yrkesvägledning i grundskolan fördelas i 42 procent av kommunerna efter schablon. I 15 procent av kommunerna tilldelas resurser efter elevsammansättningen. Den största andelen, 13 stycken, av dessa kommuner finns i industrikommuner. Förvånansvärt nog har ingen storstadskommun svarat att de tilldelar resurser efter elevsammansättningen.

Skolverkets nationella statistik visar att kommuner där resurser tilldelas efter elevsammansättning, också har en högre andel elever som inte tas in på gymnasieskolan. Kommuner som svarat på annat sätt har i genomsnitt (median) en högre andel elever som tagits in på gymnasieskolan.

Vanligast är att resurser till vägledningsverksamhet i gymnasieskolan fördelas efter schablon. 18 procent anger att man tar hänsyn till elevsammansättningen i tilldelningen av vägledaresurser. 29 procent uppger dock att inga resurser öronmärks för ändamålet.

11 procent av kommunerna anger att man fördelar resurser till vägledning efter elevsammansättning i komvux. Vanligare är att resurserna fördelas efter schablon eller att inga resurser öronmärks. 11 procent har inte besvarat frågan.

Endast 7 procent av kommunerna tillämpar någon regel som innebär att upphandlade utbildare inom vuxenutbildningen skall tillhandahålla vägledare. 11 procent har inte besvarat frågan.

Fristående skolor

En av kommunerna som besöktes hade ett stort antal fristående skolor. Majoriteten av dessa skolor hade ingen anställd vägledare, vilket fått till följd att elever och föräldrar istället kontaktar kommunens skolor. Särskilt gymnasieskolorna upplever detta som ett stort problem inför gymnasievalet då både vägledare och rektorer får ta emot en stor mängd samtal. Enligt intervjuerna får också högskolor och universitet motsvarande samtal från fristående gymnasieskolors elever.

En annan av kommunerna hade samma problem när det gällde upphandlade verksamheter i komvux och planerade att inför kommande upphandlingar i kontraktet kräva att verksamheten skulle erbjuda vägledning.

Av en fråga i enkäten om fristående skolor har möjlighet teckna avtal med kommunen om att använda deras vägledare framgår att detta inte verkar vara vanligt förekommande. På grundskolenivå uppger 24 procent att de erbjuder denna möj-

lighet men endast 8 procent uppger att de fristående skolorna utnyttjar detta. Endast en liten del, 19 procent anger att de fristående gymnasieskolorna kan teckna avtal – endast nio stycken uppger att så sker.

Förändringar

Cirka hälften av kommunerna har omorganiserat sin studie- och yrkesvägledning under de senast 5 åren. Omorganiseringen har främst handlat om en förändrad ansvarsfördelning, men relativt ofta även om vägledarnas arbetsinnehåll. I det öppna svarsalternativet återkommer tillskapandet av fristående vägledningscentrum för vuxna som en anledning till omorganiseringen.

Av 254 svarande kommuner anger 146 att de inte planerar någon omorganisering. Då detta planeras handlar det i de flesta fall om grundskolan och gymnasieskolan. Kommunstorleken verkar inte ha något samband med kommunernas benägenhet att omorganisera verksamheten.

En närmare granskning av de 130 kommuner som angett att de omorganiserat verksamheten visar att det endast är 41 procent som har utvärderat verksamheten under samma period. Många kommuner omorganiserar alltså utan koppling till någon utvärderingsinsats.

De grupper som tillfrågats i kommunernas utvärderingar är främst vägledarna själva och rektorerna. Föräldrarna har endast tillfrågats i sju kommuner. Att det är så få kommuner som utvärderat verksamheten kan ses som ett uttryck för ett bristande kommunalt engagemang för vägledningsverksamheten.

En tredjedel av kommunerna har alltså utvärderat vägledningsverksamheten de senaste 5 åren. Det finns vissa variationer mellan olika typer av kommuner som kan vara värda att kommentera lite närmare. Endast 17 procent av glesbygdskommunerna har utvärderat verksamheterna. ”Urbana” kommuner har i större utsträckning än ”icke-urbana” kommuner utvärderat. Detta kanske hänger ihop med att en större kommun har större möjligheter att specialisera sin förvaltning mot vissa områden. En mindre kommun betyder oftast mindre förvaltning – vilket kan innebära att dessa har sämre förutsättningar eller behov av att utvärdera. Man kanske upplever att man kan skaffa sig en god bild av verksamheten utan att behöva utvärdera.

Vägledarnas arbete

Vägledare arbetar under delvis olika betingelser beroende på var de finns geografiskt och vilken skolform de är verksamma i. Vilken prioritet studie- och yrkesvägledningen ges i kommunen ger förutsättningarna för vägledarnas arbete – om verksamheten finns med i kommunens styrdokument, hur mycket resurser som avsätts och hur kommunen organiserar sin vägledningsverksamhet. Det är också stor skillnad att arbeta som vägledare i en storstad eller på landsbygden, i ett upptagningsområde där majoriteten av eleverna har välutbildade föräldrar med goda inkomster jämfört med i en förort med hög arbetslöshet, på ett fristående vägledningscentrum eller på en enda skola jämfört med, på flera skolor.

Enligt enkäten arbetar vägledarna i de flesta kommuner i endast en skolform. Vägledarna arbetar skolformsövergripande i en tredjedel av kommunerna. Det är främst i industri-, landsbygds och glesbygdskommuner som vägledarna arbetar skolformsövergripande.

Studie- och yrkesvägledning i grundskolan

Grundskolevägledarna är organisatoriskt sett huvudsakligen placerade på skolorna. 201 kommuner anger att grundskolevägledarna till 100 procent finns placerade på skolorna. 23 kommuner har uppgett att det endast finns centralt placerade grundskoleresurser.

Intervjuerna visade att studie- och yrkesvägledare ofta har en rad olika åtaganden som inte rör vägledning. För att få en uppfattning om hur det ser ut generellt i kommunerna ställdes frågor om detta i enkäten. Av svaren framgår att grundskolevägledarna främst deltar i elevvårdsteamet, men i stor utsträckning även i arbetslagen. Ett öppet svarsalternativ visar att vägledarna också arbetar med andra arbetsuppgifter som rör administration och skolutveckling.

Vikten av att träffa andra vägledare framhålls av vägledarna i förstudien som mycket viktigt. I enkäten ställdes frågor om i vilken mån vägledarna har den möjligheten. Svaren visar att majoriteten av vägledarna på grundskolan träffar andra vägledare några gånger per termin. I 71 kommuner träffas vägledare i en central vägledningsgrupp eller motsvarande.

I mer än hälften av kommunerna söker eleverna till gymnasiet över Internet. Kommuner där eleverna söker över Internet har i genomsnitt fler elever i skolor 8-9 än kommuner där valet sker på ett traditionellt sätt.

Vägledarna på grundskolan upplever sin arbetsbelastning som störst inför gymnasievalet när elever och föräldrar ska informeras och alla elever ska ges möjlighet till vägledning. En annan period med hög arbetsbelastning för vägledare är skolans PRAO som på många skolor ingår i deras uppgifter.

Dagens vägledare arbetar under vitt skilda betingelser. I en av kommunerna som besöktes har föräldrarna den högsta utbildningsbakgrunden i landet. Här berättar vägledarna om problemet att informera föräldrarna om alternativ till de studieförberedande programmen. I en annan kommun intervjuas en vägledare som arbetar på en skola där 80 procent av eleverna har invandrarbakgrund och där 40 procent av eleverna inte når målen. Hennes mål är att eleverna ska få se ett så brett spektrum av det svenska arbetslivet som möjligt genom att få ut eleverna på PRAO utanför förorten. Men både elever och företag är svårövertygade. En del elever räds att gå ut *"i det svenska"* och många företag tvekar att ta emot elever med invandrarbakgrund.

"Det gäller att göra bilden av vad eleverna ser framför sig så tydlig som möjligt;" Så uttrycker sig en av vägledarna i studien om hur hon ser på sitt arbete och vad hon vill åstadkomma. 80 procent av eleverna i den förort där hon arbetar har invandrarbakgrund och 40 procent når inte målen i basämnenä matte, engelska och svenska. För

många av de här eleverna är Individuella programmet ett aktuellt alternativ i valet inför gymnasieskolan. Hon får kämpa för att få föräldrar att komma på informationsträffar. Senaste träffen kom fem föräldrar till ett möte för två klasser. Föräldrarnas kunskaper i svenska varierar och det är en utmaning att informera på ett bra sätt. Det är inte heller en självklarhet för alla föräldrar att deras barn själva ska göra valen inför framtiden. Andra tycker att vägledaren som har kunskapen om alternativen borde göra valen.

Studie- och yrkesvägledning i gymnasieskolan

Gymnasievägledarna är organisatoriskt sett huvudsakligen placerade på skolnivå. 71 procent av kommunerna har uppgett att 100 procent av tjänsterna är förlagda till denna nivå. Några betydande centrala resurser går inte att tala om. 218 av 254 kommuner som besvarat enkäten anger att det finns en gymnasieskola belägen i kommunen.

Gymnasievägledarna deltar liksom grundskolans vägledare oftast i elevvårdsteamet och i 46 procent av kommunerna träffar vägledarna andra vägledare några gånger per termin. I 53 kommuner ingår vägledarna i en central vägledningsgrupp.

Av förstudien att döma tycks vägledarna på gymnasiet ha en starkare position och inte behöva slåss för sin existens på samma sätt som sina kollegor i grundskolan.

Studie- och yrkesvägledning i komvux

Komvux vägledare är normalt sett placerade på sina skolor. Men jämfört med gymnasiet och grundskolan, är komvux vägledare oftare placerade centralt. Komvux vägledare deltar oftare i arbetslag eller elevvårdsteam. De träffar andra vägledare under organiserade former några gånger per termin och i 66 kommuner ingår de i central vägledningsgrupp.

Vägledare som arbetar med vuxna arbetar under helt andra betingelser än vägledarna som arbetar i grundskolan eller på ungdomsgymnasiet. Till dem kommer människor i olika faser i livet när de vill läsa vidare, blivit arbetslösa eller vill byta arbete. De har olika bakgrund och erfarenheter med sig i bagaget vilket ställer krav på såväl generalist- som specialkompetens i verksamhetens personalgrupp.

Det är också stor skillnad att arbeta på en skola eller att arbeta på ett vägledningscentrum. En del vägledare i förstudien fanns ute på skolor där några kämpade för att bli synliga och få studerande att efterfråga vägledning och andra ansvarade för flera tusen elever och hade en mycket hög arbetsbelastning. En vägledare som arbetade hos en privat utbildningsanordnare berättade att hon skulle finnas till hands för 4 -5000 elever.

Vägledare som intervjuades berättade om både för- och nackdelar med att arbeta centralt. Att sitta på ett vägledningscentrum innebär att vägledarna slipper dras in i allt som sker på skolan och att de får arbeta tillsammans med andra vägledare. De besökare som har en klar inriktning och målsättning behöver oftast bara stöd för en del av processen, vanligen frågor av mer informativ karaktär. Det kan gälla kortare

informationsinsatser eller samtal med upplysningar om tänkbara utbildningsvägar eller möjligheter att finansiera studierna. För andra besökare handlar det om en längre vägledningsprocess, vars syfte är att ge ett bättre beslutsunderlag för besökarens val, ökad självinsikt och ökade kunskaper om vilka alternativ som finns och vad dessa kan innebära. Vägledarna delar sin tid mellan Drop in, bokade tider och telefontid. Drop in beskrivs av en del vägledare som stressig. Att sitta i ett öppet landskap och handleda besökare där känsliga och personliga saker avhandlas samtidigt som andra står och väntar på sin tur beskriver vägledarna stressande. På en del vägledningsscenarier samverkar vägledarna med representanter för andra myndigheter som exempelvis arbetsförmedling och försäkringskassa. Detta menar vägledarna underlättar deras möjlighet att ge relevant vägledning.

Sedan 2003 har vuxna som saknar grundskole- och gymnasiekompetens inom vissa ramar möjlighet att under en begränsad tid studera med ett så kallat rekryteringsbidrag. En uppgift som enligt intervjuerna och i Skolverkets uppföljning av bidraget ofta hamnar på studie- och yrkesvägledarna. Vägledare som intervjuats har tagit upp hanteringen av bidraget som ett problem då de menar att de när de ska bedöma en persons möjlighet att få bidrag hamnar i myndighetsutövning vilket inte är förenligt med vägledningssituationen.

Likheter och olikheter

Av intervjuerna med vägledarna framgår att det är av stor betydelse var någonstans de hade sin tillhörighet. En del vägledare har sin tillhörighet på en skola där de förutom sitt vägledaruppdrag också deltar i en rad olika arbetsgrupper. Andra har sin hemvist centralt i kommunen tillsammans med andra vägledare och reser runt till flera skolor. En annan variant är att ha en samordnare eller chef centralt men att ha sin hemvist på en skola. Enligt intervjuerna finns det för- och nackdelar med alla alternativen.

Att vara stationerad på en skola har fördelen att man som vägledare alltid finns på plats, känner sina kollegor och eleverna. Till nackdelarna hör att vägledaren ofta får syssla med annat än vägledning. I studien finns vägledare som sysslar med allt från brandskyddsansvar till att stödja struliga elever. Enligt vägledarna finns också risken att det bli ett ensamarbete och att det är svårare att hålla sig uppdaterad inom sitt område.

De vägledare vi mött som är placerade centralt menar att det finns en rad fördelar med detta, som exempelvis att det är tydligt definierat vad som är vägledarnas uppgift, man upplever en stärkt yrkesroll, att det är kompetenshöjande att regelbundet träffa andra vägledare och att de nu slipper marknadsföringen av gymnasieskolan. Nu kommer istället eleverna i fokus – inte lojaliteten mot skolan. Många vägledare upplevde dessutom att de har mer tid för samtal med eleverna när de inte måste sköta en rad andra uppgifter på skolan.

Men det finns också nackdelar. I en kommun som ingår i förstudien har varje vägledare ansvarar för upp till tre skolor. Dessa vägledare talar om *”risken att bli väskdängare”*, och aldrig riktigt lära känna eleverna och personalen på skolan. De menar

att de ständigt måste "*marknadsföra sig själva*" och "*arbeta sig in i personalgruppen*" så att de inte glöms bort och att information inte alltid når fram. Men att marknadsföra sig själv är enligt vägledarna en delikat balansgång mellan att glömmas bort och att få för mycket att göra. Det kan också vara svårt för vägledarna att hävda att de behöver ha ett eget rum och en egen dator när de inte finns på skolan på heltid.

Att finnas kvar på samma skola vid en omorganisering av vägledarens tillhörighet och/eller då arbetsuppgifterna definierats centralt tillsammans med andra vägledare har inte varit helt oproblematiskt. Att säga nej till att utföra vissa arbetsuppgifter som man tidigare utfört eller att inte delta i de arbetsgrupper man tidigare tillhört har inte varit helt lätt för vägledarna i de kommuner som gjort dessa förändringar. Vägledare som intervjuats berättar att de ofta hamnat i lojalitetskonflikter mellan rektorn och vägledarchefen.

Att genomföra förändringar

Att genomföra omorganisationer och förändringar inom vägledningsområdet kräver framförallt allt förankring och delaktighet hos alla inblandade. De tre kommuner i studien som genomfört omfattande förändringar under de senaste åren berättar om en rad olika hinder som de stött på. Att få med vägledarna har inte varit helt lätt. Många som arbetat länge och är vana att arbeta ensamma på sin skola såg inte alltid förändringen som något positivt. De samordnare och chefer vi mött hade ambitionen att synliggöra studie- och yrkesvägledningen och ta upp en diskussion om begreppet vägledning. En samordnare som ansvarat för arbetet att tillsammans med kommunens vägledare ta fram riktlinjer för vägledarnas arbete menar att det snarare kom att handla om *vad vägledarna gör* än *vad vägledning är*. När väl ett dokument tagits fram och antagits centralt i kommunen ska det implementeras ute i skolorna så att skolledare och lärare vet vad som är vägledarnas uppgifter. Alla är inte heller nöjda med resultatet. Av intervjuerna framgår att det finns rektorer som inte vill släppa makten och lärare som upplever att de inte vet vad vägledarna gör och att de fått merarbete när exempelvis PRAO hamna på deras bord. Att vägledningen finns i kommunens skolplan är enligt studien en viktig förutsättning för att framtagna dokument ska få genomslag i praktiken.

Skolledare och lärares erfarenheter av och förväntningar på vägledarna

Vilka förväntningar och krav som ställs på vägledarna varierar således beroende på hur vägledarna arbetar, om det skett omändringar och om så är fallet om dessa förankrats ute i verksamheterna. Intervjuerna antyder att skolledare och lärare inte alltid vet vad vägledarna gör eller ska göra.

Rektorer som har vägledare placerade centralt i kommunen eller som arbetar efter centralt antagna riktlinjer fann ofta detta problematiskt. Att betala för en tjänst men att inte kunna bestämma vad personen i fråga ska göra eller att vara chef för en person men ändå inte vara det, var vanliga beskrivningar från dess rektorer. Några rektorer menade att de nu var tvungna att utöka antalet tjänster på skolan då vägledare inte längre tar hand om vissa sysslor som exempelvis PRAO eller sköter expe-

ditionen. Trots ett visst missnöje fanns det rektorer som ändå menade att de tyckte att vägledarnas kompetens hade höjts väsentligt.

På skolor där vägledarna inte längre ansvarar för PRAO upplever lärarna att de fått mycket merarbete. Att vägledarna inte längre sitter med på alla elevvårdsteamets möten utan endast kallas när de behövs, upplevs som svårt både för lärare och för rektorer. Lärarna menar att vägledarna inte får komma in för sent när en elev behöver stöd i studier och val.

Trots att man i de kommuner i de studerade kommunerna som omorganiserat vägledarfunktionen, hade genomfört en rad olika åtgärder för att implementera nyordningen ute på skolorna, klagade rektorer och lärare på att de inte kände till när vägledarna fanns på deras skola och vilka arbetsuppgifter de hade. Enligt lärarna hade tillgängligheten till vägledarna försämrats. *"De är aldrig på skolan och när de är här sitter de i möte hela tiden..."* Att inte kunna *"... stämma av med vägledaren i farten – under kafferasten"* upplevs också som besvärligt när vägledarna inte längre finns på skolan dagligen. Kommentarer från skolledare och lärare i intervjuerna som *"... det är alltid vägledaren som har mest att göra efter en elevvårdskonferens..."* *"... jag lägger över så mycket jag kan på Maj"* vittnar om den alltför roll som vägledarna har eller förväntas ha. Men det finns också de som menar att vägledarna är kunnigare idag när de regelbundet träffar andra vägledare.

På frågan om på vilket sätt lärarna försöker ge sina elever en bild av arbetsmarknad och arbetsliv blir svaren ofta svävande och endast två lärare i de besökta kommunerna samarbetar med vägledare och väver in skola, arbetsliv och vägledning i undervisningen. En lärare lät sina elever arbeta med de olika gymnasieprogrammen och sedan redovisa varsitt program för klassen. Lärarna i svenska och SO-ämnena har vanligen inslag i sin undervisning men majoriteten av lärarna i studien hänvisar till studie- och yrkesvägledningen. Lärarna tycker att det svårt att få tid att integrera PRAO i undervisningen och på en del håll är det oklart vem som har ansvaret. En del lärare är involverade i att anordna gymnasie- och högskolemässor. Lärarna ger många exempel på hur de i sitt arbete ser att arbetslivet är längre bort från eleverna idag. *"Det finns inte längre några raka vägar ut i arbetslivet och eleverna har ingen erfarenhet av att besöka arbetslivet."* *"Det är ingen idag som frågar vad de ska bli."* *"Det är mindre vanligt med sommarjobb och alla elever har inte föräldrar som är i arbetslivet."*

Lärarna berättar också att de ofta möter föräldrar som är frustrerade över alla val och förväntar sig att lärarna på utvecklingssamtalen ska kunna svara på frågor om vilka valmöjligheter deras barn har.

Lärarna på komvux beskriver vägledarna som mycket viktiga för deras arbete att exempelvis bedöma om eleverna har rätt förkunskaper eller för att stödja de studerande när de ska lägga upp sina studier.

I intervjuerna med skolledare och lärare i grundskolan talas det ofta om att man inte vet vad vägledarna gör. En anledning till detta menar man är att de gör många olika uppgifter och att de ofta sammanblandas med kuratorn.

Kompetensutveckling och handledning

I intervjuerna berättade studie- och yrkesvägledarna om vikten av att få relevant kompetensutveckling och att känna att man är uppdaterad. Många av de vägledare som intervjuats berättade att de oftast förväntades delta i skolans, lärarnas eller elevvårdstemats kompetensutveckling men att det finns lite utrymme över för fortbildning inom det egna området. Detta med undantag för fortbildning av informativ karaktär som att få information om nya gymnasieskolan eller branschinformation. Av enkätsvaren framgår att ansvaret för vägledarnas kompetensutveckling i majoriteten av kommunerna ligger på den egna skolenheten. För att försöka få en uppfattning om i vilken mån vägledare idag får kompetensutveckling inom det egna området ställdes frågan om kommunen upphandlat någon sådan utbildning. 126 av 254 kommuner anger att de inte har upphandlat någon utbildning från högskola eller universitet för vägledarna de senaste 5 åren. Endast 35 procent av kommunerna har gjort någon sådan upphandling under den aktuella perioden. Sannolikt speglar denna siffra endast en uppfattning – då det inte är troligt att alla som besvarar enkäten har information från fem år tillbaka. Vi vet inte heller vilken typ av kompetensutveckling som upphandlats. En rundringning till de högskolor och universitet som har vägledarutbildning (Malmö, Stockholm och Umeå) tyder också på att den verkliga siffran är betydligt lägre.

Med tanke på att många vägledare träffar elever och vuxna studerande, som har problem och svårigheter har vi i intervjuer och i enkäten ställt frågor om i vad mån vägledarna har tillgång till handledning. 31 kommuner uppger att vägledarna har tillgång till handledning. Det är främst i större kommuner som detta förekommer. Ansvaret för vägledarnas handledning ligger huvudsakligen på skolnivå. En av kommunerna i en av de besökta kommunerna har handledning för sina vägledare där de ges tid för reflektion tillsammans med en utomstående. Det är sannolikt lättare att organisera handledning för vägledare som har en central tillhörighet än för vägledare som organisatoriskt tillhör en skola.

De som ska vägledas

Eleverna och de studerande som står inför sina val har olika kulturellt, ekonomiskt och socialt kapital och ska utifrån dessa skapa sina egna mål. De flesta kommer dessutom sannolikt att behöva återkommande vägledning i olika faser i livet.

Elever i grundskola och gymnasium

Eleverna som intervjuats ger en mångfasetterad bild av den vägledning de får och vilka förväntningar de har på vägledarna. Alla grundskole- och gymnasieelever som vi träffat har erbjudits studie- och yrkesvägledning och majoriteten av eleverna har träffat vägledare både i klassrummet och i enskilt samtal.

Det absolut viktigaste för eleverna är tillgängligheten – att vägledaren finns på plats när man behöver hjälp, exempelvis inför valet till gymnasiet. Även om information idag är lätt tillgängligt via Internet och majoriteten av landets grundskolor väljer via nätet behöver eleverna någon att stämma av med och kontrollera att de gjort rätt.

För en del elever har vägledaren också varit den som tagit sig tid och lyssnat och stöttat i en lång process av osäkerhet och vånda. Helst ska vägledaren också känna eleverna – veta vad de heter och komma ihåg vad man senast talade om. Elever på skolor där vägledarna inte har en fast plats på skolan upplever att de inte får någon vägledning. *"Hon är aldrig bär."* *"Den där listan på dörren där man kan teckna in tider är alltid full."* *"Ta lappen och läs själv."* Men på skolor där eleverna är nöjda med studie- och yrkesvägledningen har vägledaren en viktig roll för många elever. De förväntas alltid vara på plats och ha tid. *"Hon sitter alltid där, det är lättare än att gå till syster..."* *"Det är viktigt att hon kommer ihåg alla, och det gör hon"* *"Man kan gå till syo och prata om allt annat."*

Det kanske mest påfallande intrycket i intervjuerna är ändå elevernas syn på studier och arbetsliv som något abstrakt och okänt som de inte riktigt vet vad det ska leda till eller vad som väntar någonstans i framtiden. Det gällde både elever som stod inför sitt gymnasieval och inför eftergymnasiala val till fortsatta studier eller arbete. Oavsett om vi befann oss i en kommun där majoriteten av eleverna kom från hem med högutbildade föräldrar eller glesbygd med hög arbetslöshet, kom samma typ av frågor och funderingar upp i intervjuerna. Visst träffade vi också elever som visste exakt vad de ville göra efter skolan som att bli florist, elektriker eller läkare. Och många skulle göra studieuppehåll efter gymnasiet och resa eller ta vilket jobb som helst, men den största delen var villrådig. Detta trots att de kommuner vi besökt ger eleverna möjlighet till studie- och yrkesvägledning, har PRAO, praktisk arbetslivsorientering i nian, anordnar gymnasie-mässor och öppna hus och ibland även ger möjlighet för eleverna att träffa representanter för universitet, högskolor och branschorganisationer.

I intervjuerna har vi ställt frågor om PRAO och dess betydelse för framtida val. Många elever får själva ordna sin praktikplats och erbjuder endast en plats via skolan om de inte kan ordna en. PRAO inom handel och offentlig sektor är vanligt förekommande i eleverna svar. Av de elever vi träffat är det bara en liten del som upplever att de fått förbereda sig inför PRAO och efteråt i undervisningen fått arbeta vidare med de erfarenheter de fått under praktiken.

En flicka som just gjort sitt val inför gymnasiet upplevde det som *"att stå inför tusen skyltar med olika inriktningar och inte veta vart man ska gå"*. En annan flicka beskrev uppgivet sitt besök på en gymnasie-mässa som att hon *"... stod där med en ICA kasse med broschyrer..."* En annan elev berättade att hans lärare ständigt uppmanade sina elever att skaffa sig bra betyg *"... men inte berättade vad man ska ha dem till"*.

Många elever som vi träffat väljer samhällsprogrammet därför att det är ett brett program som ger dem många möjligheter att gå vidare. Endast ett fåtal elever som intervjuats säger att de vet att de kan läsa yrkesförberedande program och ändå med vissa kompletteringar gå vidare till universitet och högskola.

Endast vid två intervjuer har vi stött på elever som berättar att de i undervisningen fördjupat sig i de olika gymnasieprogrammen och i olika yrkesval. I båda fallen var det enskilda lärare som i samarbete med skolans vägledare lagt in detta i sin undervisning.

Vi fann också exempel på hur dålig planering och samordning från skolans sida gjorde det svårt för eleverna ta del av de insatser som erbjöds. På en skola anordnades en minimässa där högskolor kom till skolan för att presentera sitt utbud. Men alla elever fick inte ledigt för att besöka mässan. Andra som fick möjlighet att delta menade att de inte förstod vad högskolans representanter talade om.

Vuxenstuderande

Vid kommunbesöken ville vi också få en bild av vuxenstuderandens erfarenheter av vägledning. Här möter vi än mer vitt skilda erfarenheter, allt från studeranden som upplevde att de hade en personlig coach till studerande som inte visste att vägledarna fanns. De studerande hade olika ingångar och vitt skilda mål med sina studier. En medelålders kvinna hade fått information om vuxenstudier på sin arbetsplats och tog chansen att börja studera. En kvinna i tjugooårsåldern återupptog sina studier efter några års arbete efter gymnasiet och en annan yngre kvinna hade arbetat lite längre efter gymnasiet och nu bestämt sig för att läsa på socialhögskolan. De båda yngre kvinnorna visste inte om att det fanns en studie- och yrkesvägledare på skolan. Information om fortsatta studier hade de sökt på Internet.

Av intervjuerna framgår att många vuxenstuderande som vi träffade inte har kunskap om vilka kurser de kunde tillgodoräkna sig, vilka förstudier som behövdes för fortsatta studier och inte hade fått någon hjälp att planera sina studier för att få en rimlig arbetsbelastning. En elevrådsrepresentant efterlyser stöd att sätta ihop en bra kombination av ämnen. Hennes erfarenhet är att många tar på sig för mycket och för svåra ämnen på en gång. *"Individuella studieplaner fylls i varje termin men ingen vet vad de ska användas till."*

Överhuvudtaget tycks det tycks råda en viss okunskap om vad vägledarna är till för. De intervjuade associerar ofta vägledning med information. *"Ska man gå till syo måste man ha något att fråga om"*, säger en av de vuxenstuderande vi mött.

Men intervjuerna gav också positiva bilder av vägledning. Flera av de intervjuade hade besökt ett vägledningscentrum och upplevde att de där fått hjälp och stöd. I en av kommunerna liknade de intervjuade vägledarna med *"... en personlig coach"*. En annan studerande som varit villrådig då hon kom till ett vägledningscentrum berättade att hon fått frågor som hjälpt henne att komma fram till vad hon ville göra. *"Vad vill du göra? Vad gör du om fem år?"*

Elevernas erfarenheter av mötet med vägledare visar på den balansgång som vägledarna går i möte med eleverna – en del elever vill ha konkreta förslag på vad de ska välja och ställer frågor om vad de skulle passa att arbeta med i framtiden – andra elever tar illa vid sig om vägledarna ger för konkreta förslag eller har synpunkter på deras val.

Elever med funktionshinder

I styrdokumenterna framhålls att elever med funktionshinder särskilt ska uppmärksammas och likaså ska vägledningen utformas så att elever som behöver särskilt stöd och hjälp får detta.

I enkätsvaren uppger 41 procent av kommunerna som svarat att det finns särskilda vägledningsresurser för särskolan. I nästan lika stor andel av kommunerna får särskoleeleverna vända sig till grundskolan eller gymnasieskolan. I 25 procent av kommunerna sköter lärarna i särskolan vägledningsuppgifterna.

I intervjuerna är det främst lärare och vägledare på individuella programmet som nämner elever som behöver särskilt stöd. Vägledare och lärare i en av de kommuner som besökts arbetar mycket med vägledningen och de olika personalkategorierna på programmet lägger ner mycket engagemang på att få eleverna att hitta intressen för framtiden.

I intervjuerna fick vi ofta svaret att man löste detta efter hand utifrån den enskilda elevens behov. Ett annat vanligt förekommande svar var att elever med funktionshinder får stöd *"via sina egna kanaler"*. På frågan vilka dessa kanaler var blev svaret mer svävande. Elever som har stort behov av stöd och hjälp från olika instanser antogs få hjälp från någon annan.

Elever med utländsk bakgrund

Allt fler elever har utländsk bakgrund vilket ställer andra krav på studie- och yrkesvägledningen, allt från att information finns tillgänglig på andra språk än svenska till att det finns olika sätt att förhålla sig till de ungas framtid. Yrken värderas olika i olika kulturer och det svenska sättet att unga själva bestämmer sina yrkesval är inte en självklarhet i alla kulturer. Ungas val kan vara en angelägenhet för hela familjen och släkten.

I intervjustudien mötte vi vägledare som upplevde problem med att nå ut till föräldrar med invandrarbakgrund som inte kom till skolan på informationsmöten och föräldramöten. Av enkäten framgår att endast 24 kommuner har översatt informationen om gymnasievalet till andra språk. Drygt 60 procent uppgav att de använde tolk för att informera om barnets val till gymnasiet. I intervjuerna framkom att det ofta var modersmållärare som användes som tolkar.

Resultatet av utvärderingen ger en mångfasetterad bild av studie- och yrkesvägledning som varierar beroende på vilken kommun, skola eller personalkategori som tillfrågas. En bild som blir än mer komplicerad när elever och vuxenstuderande med vitt skilda erfarenheter, förväntningar och behov ger sin bild.

Avslutning

Denna utvärdering har gått igenom aktuell litteratur om studie- och yrkesvägledning och kartlagt de förväntningar och krav som ställs på vägledning i dagens samhälle. Utvärderingen har jämfört hur skolor och kommuner hanterar vägledningen. Sammanfattningsvis tycks det råda en stor diskrepans mellan dagens studie- och yrkesvägledning och de bestämmelser som finns å ena sidan och de förväntningar och krav som de som skall vägledas har å den andra. Risken finns också att de som främst behöver professionell vägledning, dvs. de som inte får kunskap på annat sätt

till exempel via föräldrar, eller som har särskilda behov, inte får nödvändigt stöd inför vidare studier eller för utträde i arbetslivet.

Behov av studie- och yrkesvägledning

Som tidigare redovisats i rapporten finns betydelsen av vägledning belagd i forskning och utredningar, bl.a. i Skolverkets utvärderingar och kvalitetsgranskningar. Flera tidigare statliga utredningar har också pekat på behovet av professionella studie- och yrkesvägledare i skolorna. Den ökade tillgången på information via Internet har inte minskat detta behov, tvärtom. Det beror på flera faktorer.

- Utbildningsväsendet ökar i omfång och komplexitet. Nya utbildningar tillkommer ständigt. Reformen av utbildningssystem och studiemedelssystem sker oftare än tidigare
- Näringsliv, arbetsmarknad och arbetsliv förändras och utvecklas allt snabbare och mera oförutsägbart än tidigare.
- Innehållet i individualyrken och yrkesgrupper blir allt svårare att se och förstå på grund av att det synliga, manuella arbetet utgör en allt mindre del i de flesta yrken.
- Arbete och arbetsmarknader internationaliseras. Arbetskraftens mobilitet främjas och utbildningssystemen öppnas, vilket också ökar kraven på möjligheter att validera kompetens.

Förändringarna gör att det blir allt svårare att hålla sig ajour med, genomskåda och förstå utvecklingen av utbildningsväsendet och arbetsmarknaden och att se möjligheter och hinder. Det gäller i synnerhet för yngre människor med begränsad egen erfarenhet av utbildning och arbete. Även för vuxna personer som lärare i skolorna och deltagare i olika former av vuxenutbildning är det en svår uppgift att följa med i den utveckling och de förändringar som sker.

Det är i detta sammanhang som specialister på studie- och yrkesvägledning blir ännu viktigare än tidigare. Deras unika uppgift och kompetens är att informera och vägleda elever och vuxna i deras val av studier och yrke. De har kompetens att följa utvecklingen inom utbildningsväsendet och arbetsmarknaden. Än viktigare är att de har kompetens både att informera och vägleda individer i deras val av studievägar och yrken. Att vägleda innebär, jämfört med att enbart informera, att stödja individer i att själva utforska, formulera och utveckla sina intressen och därigenom komma fram till de individuella och väl underbyggda val som föreskrivs i skolans läroplaner.

Några av studiens resultat

Den bild av studie- och yrkesvägledningen som framträder i denna studie visar på en ojämn verksamhet som verkar ha stagnerat både på kommunal nivå och i skolorna.

Av enkäten framgår att det endast är i en mindre del av kommunerna som man tagit fram och beslutat om lokala mål och ambitioner för verksamheten. Vidare framgår att de flesta kommuner inte utrett och sökt utveckla verksamheten under senare år. I de fall verksamheten förändrats tycks den inte ha föregåtts av utvärderingar.

Mera konkret visar studien att en stor andel, mer än var tredje, av dem som anställts för att ansvara för studie- och yrkesvägledningen på de kommunala skolorna saknar föreskriven utbildning för sitt uppdrag. Risken är uppenbar att detta påverkar verksamhetens kvalitet på ett negativt sätt.

Den nationella statistiken visar att situationen på de fristående skolorna är än mer bekymmersam. Många fristående skolor saknar studie- och yrkesvägledare och på de skolor som har vägledare saknar fler än två av tre studie- och vägledarutbildning.

Resultaten pekar också på att de som är i störst behov av information och vägledning inte får det i tillräcklig omfattning och kvalitet. Bl.a. är det få kommuner som ger skriftlig information om skolor och utbildningar på andra språk än svenska.

Förslag till åtgärder

Utredningen konstaterar att kommunerna och skolorna inte arbetar med att konkretisera hur de nationella målen skall nås på lokal nivå. Staten bör därför aktualisera och tydliggöra de nationella målen och sina ambitioner för studie- och yrkesvägledning i skolan i form av till exempel allmänna råd.

Denna utredning innefattar inte en värdering av studie- och yrkesvägledningens kvalitet. Utredningen indikerar emellertid att det finns kvalitetsmässiga problem. Bl.a. saknar nästan hälften av grundskolornas vägledare studie- och yrkesvägledarutbildning. Kvaliteten i skolornas vägledning har inte granskats på flera årtionden. Därför bör en sådan granskning initieras.

Bilaga**Enkät****Del 1 - Studie och yrkesvägledning på kommunal nivå**

1	<p>Vilken/vilka förvaltningar hanterar frågor kring studie- och yrkesvägledning i kommunen? <i>(Markera med kryss i tabellen, flera svarsalternativ möjliga)</i></p> <table border="1"> <thead> <tr> <th rowspan="2"></th> <th colspan="5">Nämnd/Förvaltning</th> </tr> <tr> <th>Barn- och ungdom</th> <th>Gymnasie</th> <th>Komvux</th> <th>Arb.marknad</th> <th>Annan</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Verksamhet</td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>Grundskola</td> <td>☐</td> <td>☐</td> <td>☐</td> <td>☐</td> <td>☐</td> </tr> <tr> <td>Gymnasieskola</td> <td>☐</td> <td>☐</td> <td>☐</td> <td>☐</td> <td>☐</td> </tr> <tr> <td>Komvux/SFI</td> <td>☐</td> <td>☐</td> <td>☐</td> <td>☐</td> <td>☐</td> </tr> <tr> <td>Särskola</td> <td>☐</td> <td>☐</td> <td>☐</td> <td>☐</td> <td>☐</td> </tr> </tbody> </table>		Nämnd/Förvaltning					Barn- och ungdom	Gymnasie	Komvux	Arb.marknad	Annan	Verksamhet						Grundskola	☐	☐	☐	☐	☐	Gymnasieskola	☐	☐	☐	☐	☐	Komvux/SFI	☐	☐	☐	☐	☐	Särskola	☐	☐	☐	☐	☐
	Nämnd/Förvaltning																																									
	Barn- och ungdom	Gymnasie	Komvux	Arb.marknad	Annan																																					
Verksamhet																																										
Grundskola	☐	☐	☐	☐	☐																																					
Gymnasieskola	☐	☐	☐	☐	☐																																					
Komvux/SFI	☐	☐	☐	☐	☐																																					
Särskola	☐	☐	☐	☐	☐																																					
2	<p>Behandlas studie- och yrkesvägledning i kommunens skolplan eller motsvarande?</p> <p>☐ Ja ☐ Nej ☐ Vet ej</p>																																									
3	<p>Tas studie- och yrkesvägledning upp i kommunens kvalitetsredovisning?</p> <p>☐ Ja</p>																																									

	☐ Nej ☐ Vet ej
4a	Finns det några kommunala handlingsplaner eller motsvarande dokument för studie- och yrkesvägledningen? ☐ Ja ☐ Nej (Gå vidare till fråga 5a) ☐ Vet ej (Gå vidare till fråga 5a)
4b	Var fattades beslutet om handlingsplanen/motsvarande? ☐ I kommunfullmäktige ☐ På nämndnivå ☐ I annat beslutsorgan..... ☐ Vet ej
5a	Finns det någon kommunal samordning av studie- och yrkesvägledningsverksamheten i grundskolan, särskolan, gymnasieskolan och komvux? ☐ Ja ☐ Nej (Gå vidare till fråga 6)
5b	Om ja, vem är ansvarig för samordningen? ☐ Ett kansli/motsvarande har detta ansvar ☐ En tjänst (person) har särskilt ansvar för detta ☐ Förvaltningschef/motsvarande ☐ Annan..... ☐ Vet ej
6	Har kommunen någon typ av vägledningscentrum, dit elever och allmänhet kan vända sig? ☐ Ja ☐ Nej ☐ Vet ej
7a	Har någon omorganisering av studie- och yrkesvägledningen skett i kommunen under de senaste 5 åren? ☐ Ja ☐ Nej (Gå vidare till fråga 8a) ☐ Vet ej (Gå vidare till fråga 8a)

Om ja, vilket år genomfördes denna omorganisation.....

7b Vad syftade omorganiseringen till? (Flera svarsalternativ möjliga)

- Förändrad ansvarsfördelning
- Förändrad resurstilldelning (fördelningsmodeller, beställar - utförarmodell el. dyl)
- Förändrad styrning
- Förändring av vägledarnas arbetsinnehåll
- Annat.....
- Vet ej

8a Planeras någon omorganisering/översyn av studie- och yrkesvägledningen?
(Flera svarsalternativ möjliga)

- Ja, inom grundskolan
- Ja, inom särskolan
- Ja, inom gymnasieskolan
- Ja, inom komvux
- Nej (Gå vidare till fråga 9a)
- Vet ej (Gå vidare till fråga 9a)

8b Om ja, vad är syftet med omorganiseringen? (Flera svarsalternativ möjliga)

- Förändrad ansvarsfördelning
- Förändrad resurstilldelning (fördelningsmodeller, beställar - utförarmodell el. dyl)
- Förändrad styrning
- Förändring av vägledarnas arbetsinnehåll
- Annat.....
- Vet ej

9a Har studie- och yrkesvägledningen i kommunen utvärderats under de 5 senaste åren?

- Ja
- Nej (Gå vidare till fråga 10)
- Vet ej (Gå vidare till fråga 10)

9b Om ja, vilket/vilka områden handlade utvärderingen om?
(Flera svarsalternativ möjliga)

- Ansvarsfördelning
- Resurstilldelning
- Styrning/mål
- Vägledarnas arbetsuppgifter
- Annat
- Vet ej

9c Vilken/vilka grupper tillfrågades i utvärderingen? *(Flera svarsalternativ möjliga)*

- Vägledarna
- Annan personal i skolorna
- Rektorer
- Elever
- Föräldrar
- Arbetsgivare
- Andra
- Vet ej

10 Arbetar vägledarna skolformsövergripande?

- Ja, de arbetar inom flera skolformer samtidigt
- Nej, de arbetar huvudsakligen i en skolform
- Vet ej

11 Arbetar vägledarna sektorsövergripande?

- Ja, de arbetar inom flera sektorer samtidigt
- Nej, de arbetar enbart i skolsektorn
- Vet ej

12 Vem är ansvarig för vägledarnas kompetensutveckling?

- Central samordnare/motsvarande
- Ansvarig förvaltningschef/motsvarande
- Den skola/enhet som vägledaren tillhör
- Vet ej

13 Hur ofta har kommunen upphandlat utbildning för vägledarna från högskola/universitet under de senaste 5 åren (1999-2004)?

- Årligen
- Vid några tillfällen
- Enstaka gång
- Ingen utbildning har upphandlats
- Vet ej

14 **Har vägledarna tillgång till handledning?**

- Ja
 Nej
 Vet ej

Del 2 - Studie- och yrkesvägledning i grundskolan15 **I vilken omfattning är vägledarna i grundskolan placerade på sina skolor eller centralt i kommunen?** (*Uppskatta ungefärlig omfattning av arbetstiden i procent*)

På sina skolor [% av arbetstiden]

Centralt placerade [% av arbetstiden]

Annat.....

16 **Deltar grundskolevägledaren i någon eller några av följande grupper?**

(*Flera svarsalternativ möjliga*)

- Ja, i arbetslag
 Ja, i skolans ledningsgrupp/motsvarande
 Ja, i elevvårdsteam/motsvarande
 Ja, i central vägledargrupp/motsvarande
 Annat alternativ.....
 Vet ej

17 **Hur ofta träffar grundskolevägledarna andra vägledare under organiserade former?**

- Varje dag
 Varje vecka
 Varje månad
 Några gånger per termin
 Annat.....
 Vet ej

18 **Sker någon öronmärkning av resurser till studie- och yrkesvägledning i grundskolan?**

- Ja, resurser för verksamheten fördelas efter en schablon
 Ja, resurser för verksamheten tilldelas efter elevsammansättning
 Nej, inga resurser öronmärks för verksamheten
 Vet ej

19a	Har fristående grundskolor möjlighet att teckna avtal med kommunen om vägledningsinsatser? ☐ Ja ☐ Nej (<i>Gå vidare till fråga 20</i>) ☐ Vet ej (<i>Gå vidare till fråga 20</i>) ☐ Det finns ingen fristående grundskola i kommunen (<i>Gå vidare till fråga 20</i>)
19b	Om ja, utnyttjas denna möjlighet? ☐ Ja ☐ Nej ☐ Vet ej
20	Finns tryckt eller webbaserad information om gymnasievalet på andra språk än svenska? ☐ Ja ☐ Nej ☐ Vet ej
21	Används tolk för att informera föräldrar med invandrarbakgrund om barnets val till gymnasiet? ☐ Ja ☐ Nej ☐ Vet ej
22	Söker eleverna till gymnasiet över Internet? ☐ Ja ☐ Nej ☐ Vet ej

Studie- och yrkesvägledning i särskolan

23	Vem/vilka sköter studie- och yrkesvägledningen i särskolan?
----	---

☐ Det finns särskilda vägledningsresurser för särskolan
☐ Uppgifterna sköts av lärarna i särskolan
☐ Eleverna i särskolan får vända sig till vägledare i grundskola eller gymnasieskola
☐ Vet ej |
|---|

Del 3 - Studie- och yrkesvägledning i gymnasieskolan

24	☐ Det finns ingen gymnasieskola i kommunen/kommunen ingår i ett gymnasieförbund
<i>(Gå vidare till fråga 30)</i>
25	<p>I vilken omfattning är vägledarna i gymnasieskolan placerade på sina skolor respektive centralt i kommunen? <i>(Uppskatta ungefärlig omfattning av arbetstiden i procent)</i></p> <p>På sina skolor [% av arbetstiden]
Centralt placerade [% av arbetstiden]
☐ Annat.....</p>
26	<p>Deltar gymnasievägledaren i någon eller några av följande grupper?
<i>(Flera svarsalternativ möjliga)</i>   ☐ Ja, i arbetslag
☐ Ja, i skolans ledningsgrupp/motsvarande
☐ Ja, i elevvårdsteam/motsvarande
☐ Ja, i central vägledargrupp/motsvarande
☐ Annan grupp.....
☐ Vet ej</p>
27	<p>Hur ofta träffar gymnasievägledarna andra vägledare under organiserade former?</p> <p>☐ Varje dag
☐ Varje vecka
☐ Varje månad
☐ Några gånger per termin
☐ Annat.....
☐ Vet ej</p>
28	<p>Sker någon öronmärkning av resurser till studie- och yrkesvägledning i gymnasieskolan?</p> <p>☐ Ja, resurser för verksamheten fördelas efter en schablon
☐ Ja, resurser för verksamheten tilldelas efter elevsammansättning/gymnasieprogram
☐ Nej, inga resurser öronmärks för verksamheten
☐ Vet ej</p>

- 29a **Har fristående gymnasieskolor möjlighet att teckna avtal med kommunen om vägledningsinsatser?**
- Ja
 - Nej (*Gå vidare till fråga 30*)
 - Vet ej (*Gå vidare till fråga 30*)
 - Det finns ingen fristående gymnasieskola i kommunen (*Gå vidare till fråga 30*)
- 29b Om ja, utnyttjas denna möjlighet?
- Ja
 - Nej
 - Vet ej

Del 4 - Studie- och yrkesvägledning i komvux och SFI

- 30 **I vilken omfattning är vägledarna i komvux placerade på sina skolor/enheter eller centralt i kommunen?** (*Uppskatta ungefärlig omfattning av arbetstiden i procent*)
- På sina skolor/enheter [% av arbetstiden]
 - Centralt placerade [% av arbetstiden]
 - Annat.....
- 31 **Deltar komvuxvägledaren i någon eller några av följande grupper?**
(*Flera svarsalternativ möjliga*)
- Ja, i arbetslag
 - Ja, i skolans ledningsgrupp/motsvarande
 - Ja, i elevvårdsteam/motsvarande
 - Ja, i central vägledargrupp/motsvarande
 - Annan grupp.....
 - Vet ej
- 32 **Hur ofta träffar komvuxvägledarna andra vägledare under organiserade former?**
- Varje dag
 - Varje vecka
 - Varje månad
 - Några gånger per termin
 - Annat.....
 - Vet ej

33	Sker någon öronmärkning av resurser till studie- och yrkesvägledning i komvux? ☐ Ja, resurser för verksamheten fördelas efter en schablon ☐ Ja, resurser för verksamheten tilldelas efter elevsammansättning ☐ Nej, inga resurser öronmärks för verksamheten ☐ Vet ej
34	Tillämpar kommunen någon regel som innebär att upphandlade utbildare skall tillhandahålla studie- och yrkesvägledning? ☐ Ja ☐ Nej ☐ Vet ej

Kontaktuppgifter:

Kommun

Uppgiftslämnare telefon (riktnr och abonentnr)

Befattning

Uppgiftslämnarens e-post

Kommentarer:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Tack för din medverkan!